

MISCELLANEA

SISTEME DE VALORI ÎN CONTEXTUL SOCIO-ECONOMIC CONTEMPORAN. MAI ARE NEVOIE ROMÂNIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT?

Prof.univ.dr. Cristian Florin Popescu
Universitatea Hyperion

Abstract:

The modernist system of education was building, since the XVII-th century, the structure of a social system, including values, in regard of cultural, religious, national rules and norms. This system was leading to an organized national and universal system of values, and of the well established social/cultural/political roles. The crash of this system was announced by Nietzsche. In other ways, after a few decades, by the avangardist movements, during the '30-ies. The postmodernist era, since about '70-ies, put face to face the communist system of education and, in the end, the postmodern strategy prevailed. In such circumstances, during all these 25 years since 1990, Romania is remodeling his own educational system in wrong directions, because national culture and history are almost erased. The actual curricula concerning humanities, is avoiding what is unanimous understood by national specificity.

Keywords: Modernist System of Education, Dereglementation, Postmodernist System of Education, Marketing, Neoliberalism, National Identity.

Moștenirea modernistă (acumulată începând cu secolul al XVII-lea, până spre anii '70 - '80 ai secolului al XX-lea) ne invită să rămânem fideli reprezentării societății/statului (națiune) sub forma unui sistem extrem de complex, ierarhizat, coerent, cuprinzând subsisteme socio-profesionale, fiecare dintre acestea structurate solid/rigid pe baza unor sisteme de legi, norme, reguli specifice, în același timp constrângătoare și ordonatoare.

Apartenența la o religie, la o clasă socială, situarea geografică într-un ținut/regiune cu specificul/tradițiile/cultura (populară și cultă), de unde decurg direcționarea întemeierii familiei, a traiului în familie (a "filozofiei funcționării familiei"), apartenența la o societate. Toate acestea erau clare, trainice, considerate eterne.

Rezultatul fundamental al aceste stări de lucruri a fost acesta. Fiecare individ dispune de o identitate (un sentiment complex al apartenenței la un grup socio-profesional, la o clasă socială, la o națiune, la o cultură) clară, indubitabilă. De unde, poate, un anume echilibru interior, o liniște sufletească pe care azi, am putea să le considerăm paradisuri pierdute.

Prin contrast însă, toate descrierile/analizele societății postmoderne subliniază dispariția granițelor dintre domenii (mai exact, transformarea lor în linii mișcătoare, unduitoare, în același timp vizibile și invizibile, stabile și dinamice). Precum și dispariția acestor granițe din interiorul domeniilor - tot atâtea dispozitive de reguli care structurau un set de ocupații cotidiene și de timp liber și nu altul/altele - adică reguli care fabricau roluri bine stabilite. Rolul șefului familiei (în familie și în viața socio-profesională), rolul femeii, rolul copiilor, rolul bisericii, rolul profesorului, rolul patronului, rolul muncitorului/al angajatului, rolul intelectualului. (A fost și a rămas destul de incert, din perspectiva recunoașterii de către societate, rolul creatorului. Dovadă, tonul preponderent de nefericire, de tristețe, de indignare neputincioasă, de revoltă, deci de singularizare, de izolare, impus de romantism).

Evident, această construcție aparent imuabilă a fost zguduită de o serie întreagă de luări de cuvânt. La loc de cinste, Nietzsche, care pune în discuție o serie întreagă de sisteme de valori și oferă tot atâtea răspunsuri apoftegmatice. Dumnezeu? A murit. Rodul educației, adică omul care își joacă rolul ce îi este distribuit și pentru care este pregătit? Supraomul - adică acela care transcende și busculează regulile, cutumele, tradițiile etc. Morala,

adică meditația asupra a ceea ce este bine și rău, și deci strădania transpunerii în fapt a binelui. Imperativul categoric kantian? Dincolo de bine și de rău.

Tot la loc de cinste, mișcările avangardiste interbelice. Marinetti îi invită pe tinerii creatori într-o avântată retorică neroniană - tinerii fiind singurii pe lume apți să recunoscă și să impună noul, prospețimea, tinerețea futuriste - să dea foc muzeelor și bibliotecilor. André Breton îi invită pe poeții care se doresc poeți suprarealiști să coboare cu pistolul în mână în stradă. Tristan Tzara pretinde că o poezie se creează decupând aleatoriu cuvinte din textele dintr-un ziar, amestecându-le și extrăgându-le la întâmplare. Rezultatul? Adevărata poezie. Poezia dadaistă. Prin analogie, adevărata pictură rezultă din colaj (amestecarea întâmplătoare a unor fragmente din diferite materiale). Aceasta este pictura suprarealisă. Dar cubismul? Dar constructivismul?⁸¹

Toată această beție revendicativ - distructivă a tineretului împotriva tuturor normelor estetice, dar și sociale (vedeți jocurile suprarealiste preluate parcă *ad litteram* de mișcările de eliberare - socială/sexuală/culturală/politică din anii '60 ai secolului al XX-lea) împotriva conviețuirii intergeneraționiste în aceeași societate - pe cât posibil pașnice - au eșuat, după cum se știe, în extreme: în extrema dreaptă fascistă (futurismul), respectiv, în extrema stângă stalinistă (constructivismul).

Marile narațiuni eroice (epopeea → romanul; tragedia antică/tragedia clasică; toate narațiunile romantismului în incidență cu trezirea/formarea sentimentului național; și toată istoriografia aferentă; - **toate țintind sublimul**) aveau să fie zguduite *avant la lettre* de Shakespeare iar, peste vremuri, de sumbrul existențialism kafkian și al lui Musil, dar și de colajul narărilor evenimentelor anodine din stradă (vedeți Aragon, John Dos Passos; apoi, peste încă alte vremuri, *nouveau roman*/teatrul absurdului - deși în acestea din urmă, dominante sunt înstrăinarea, inclusiv de sine, dezumanizarea sub asaltul **lucrurilor** - vd. *Les Choses*, un așa-zis roman al lui Georges Perec, destrămarea capacității de comunicare, toate, fie datorită unei *Ère du Soupçon*, fie în interiorul numitului *Théâtre de la Dérison*).

Așadar, înainte ca încrederea vibrarea și aderența (la) în marile narațiuni (creștinism, marxism, freudism), să dispară, cum ne-a vestit Lyotard în anii '70 ai secolului trecut (*La condition postmoderne*), au

⁸¹ Mario de Micheli, *Avangarda artistică a secolului al XX-lea*, București, Ed. Meridiane. 1968.

dispărut marile narațiuni ale eroismului, ale abnegației, ale excelenței, ale misiunii, ale sacrificării de sine.

Marile narațiuni politico-ideologice și sociale născuseră instituțiile aferente: syndicate, partide, ideologii, doctrine, programe, dar și utopii. Moartea lor ne este anunțată în termeni aseptizanți/abstracți de Lyotard. În schimb, rezultatul ne este comunicat brutal, ca un decret neașteptat și tăios, de una din marile demolatoare ale acestei ordini numite moderniste, Margaret Thatcher:

”Utopia never comes, because we know we should not like it if it did” (*Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech")*). (“Utopia nu se realizează niciodată, pentru că știm că nu ne-ar plăcea dacă ea s-ar realiza”).

Cum s-a ajuns aici? Bibliografia explicativă ce caută răspunsurile la întrebarea aceasta este impunătoare și cuprinde autori notabili, clarvăzători, cei mai mulți triști, dacă nu chiar, pe alocuri, catastrofici (Jean Baudrillard) descriind fatalitatea/obiectivitatea fenomenelor, alții, poate mai înțelepți, încercând să caute/să sugereze căile de adaptare la noile câmpuri de forțe (Gilles Lipovetsky).

Dereglementarea. Iată termenul cheie transpus în practica economică, comercială, a Relațiilor Internaționale, în aceea a vieții în societate, în familie, în procesul muncii, în perioada socializării/a educării copilului/tânărului adolescent.

Rezultatele? Le explicitează strălucitor Gilles Lipovetsky.

”Noua modernitate” în care trăim, ”coincide cu civilizația dorinței”. Această ”civilizație a stabilit o nouă ierarhie a finalităților și un nou raport față de lucruri și de timp, față de ceilalți, dar și față de sine. Trăirea în prezent s-a substituit așteptărilor legate de viitor iar hedonismul – militantismelor politice; febra confortului a luat locul pasiunilor naționaliste, iar divertismentul - revoluției”⁸².

Nu ne oprim asupra termenilor cheie presărați în citatul de mai sus, din teama de a nu deveni pedanți. Dar vom sublinia în viteză că **noua ierarhie a finalităților** traduce dispariția credinței în viața de apoi, în mântuire; sau în utopia politică; dereglementarea, care a condus la hibridizare, la multiculturalism, la universalitatea drepturilor, la discriminarea pozitivă a minorităților (mai nou sexuale), conduce la transformarea revoluției în *entertainment*.

⁸² *Fericirea paradoxală Eseu asupra societății de hiperconsum* - Ed. Polirom, 2007, p.5.

Este exact semnificația afirmației lui Lyotard cu privire la moartea marilor narațiuni.

Lipovetsky sintetizează în continuare, după cum urmează.

”Pe măsură ce capitalismul globalizat triumfă, salariatul, sindicatele și statul trec pe planul al doilea, surclasați de acum înainte de puterea piețelor financiare: ea este de asemenea inseparabilă de avântul unei «economii a cumpărătorului»”.⁸³

Dacă **dereglementarea** a fost conceptul cheie al acestor transformări, principala ”armă” este **marketingul**, devenit mai mult decât agresiv-invadator. Devenit atotcuprinzător.

Strategii militare mai vechi și mai noi folosesc termenul **ofensivă totală**. Dar, în spatele concentrării totale a tuturor forțelor, se ascund țintele esențiale, mai puțin vizibile, adevăratele noduri vitale.

Care a fost nodul vital pe care marketingul, în ofensiva lui totală de a stimula dorințele - dezinhibându-le - **deplasându-le dincolo de bine și de rău** - pentru a crește în acest fel la niveluri amețitoare cifrele de afaceri și ale profiturilor, schimbând sau reinterpretând scări de valori, inclusiv morale, zguduind așa-numitele stiluri de viață, habitudini - așadar, cutume, tradiții - dar și corpuri profesionale (medicină, cercetare medicală, industrie farmaceutică, sisteme naționale de asistență medicală etc.) – nod vital pe care marketingul l-a dislocat? Poate chiar l-a pervertit?

În perspectiva noastră, acesta a fost **Educația**.

În cele ce urmează, vom încerca, succint, să comparăm traseele puternice ale educației - s-o numim moderniste - cu actuala stare de lucruri.

Printre marile narațiuni care au fost aruncate cât colo și, pe care Lyotard nu o menționează, considerând-o probabil subsumată creștinismului, marxismului și freudismului, se numără educația.

Un model educațional fisurat

Modelul educațional iluminist: Jean-Jacques Rousseau - *Émile ou De l'Éducation*. Dar, mai ales, Pestalozzi, a cărui filozofie a educației se baza pe patru concepte cu privire la viață, pornind de la premisa că natura umană este în esență bună, și anume: casa și familia, autodeterminarea vocațională și individuală, statul și națiunea. El recunoaște familiei construirea individualității și aplicabilitatea relației părinte - copil la scara întregii societăți, ca un întreg în dezvoltarea caracterului copilului, a atitudinii lui față de învățatură și a sentimentului datoriei. În ultimă instanță, educația

⁸³ Op. cit, p. 7.

conduce la pacea interioară și la credința în Dumnezeu. Iar acestea din urmă coincid cu o serie de definiții ale **fericirii**.

Pe parcurs, ca o nuanță semnificativă, se va impune modelul "eticii protestante" (pentru a prelua formularea lui Max Weber), centrat pe educarea pentru muncă, în vederea dobândirii meritului - criteriu esențial de ierarhizare valorică socială și, de ce nu, iarăși, pentru atingerea **fericirii** - model centrat pe tenacitate, pe cumpătare, pe economisire, pe austeritate, pe sentimentul datoriei împlinite.

Tot pe parcurs, în alte zone, avea să se impună modelul educației comuniste. Aici, mai toate țințele de mai sus sunt aruncate, negate, ostracizate, pentru ca, pe terenul astfel eliberat, să se construiască modelul robot al omului nou: revoluționarul de profesie, vibrând la nedreptățile și inegalitățile planetare (un fals revers ideologizat al carității creștine, mai ales de tip catolic și protestant) în care, locul familiei este ocupat - teoretic - de școală și de organizațiile politice din subordinea partidului unic.

În esență, oricare a fost matricea socio-politică în care s-a construit/s-a desfășurat sistemul educativ - mai ales acela arondat sistemului de învățământ - acesta evoluează pe două planuri. Transmiterea cunoștințelor, a informațiilor specializate - obiectele de învățământ - și construirea caracterului, a personalității, în calitate de membru al societății.

În tot acest proces, **familia** - secundată/completată de școală - și peste tot (cu excepția blocului comunist) aflându-se la bază biserica - este piatra de temelie.

La ce stadiu s-a ajuns azi, în legătură cu toate aceste mecanisme în epoca triumfului glorios - pare-se ireversibil - al marketingului?

Ne-o spune același Gilles Lipovetsky.

"Ca să rezumăm, educația de tip tradițional și autoritar a fost înlocuită cu o educație psihologizată, «fără obligații și fără sancțiuni», urmărind înflorirea personalității copilului, satisfacerea totală a dorințelor lui, fericirea lui imediată. Gata cu «dresajul» și cu pedepsele, acum se face totul ca progenitura să nu fie nemulțumită și nefericită. (...) În faza a III-a (a marketingului- etapă pe care o traversăm acum), constrângerea parentală este asimilată cu relele tratamente, cu apostrofarea, cu o formă de violență condamnată, întrucât poate antrena frustrări, complexe și alte neajunsuri. (...) Societatea consumeristă și educația fără constrângeri formează un sistem".⁸⁴

La ce rezultate conducea vechiul sistem și la ce împliniri conduce actualul mecanism educațional?

⁸⁴ Op. cit, p. 176.

O întreagă literatură grupată în categoria *bildungsroman* și într-o altă categorie corespondentă - biografia/biografia romanțată (mai apoi filmografia aferentă, amestec de document și ficțiune) - ne vorbește despre efort, despre cultivarea voinței, despre motivație internă, despre pasiune, despre orgoliu, despre puterea de a depăși frustrarea, despre puterea de a o lua de la început, despre încăpățânare, despre triumf. Despre dialogul privilegiat cu maestrul, cu profesorul și despre respect și despre admirație și despre capacitatea interioară de a fi recunoscător. Nu neapărat și despre fericire.

Dar, în definitiv, cum definim respectul? A-l reduce la sinonimia cu politețea ar însemna să-i pervertim semnificația. Înseamnă să-l aducem prea aproape, până la suprapunere, fie de indiferență, fie de slugărnicie/lingușitorie - mecanisme de disimulare în stare de funcționare câtă vreme persoana țintită este într-o poziție care îmi influențează status-ul (firește, interesul meu este ca această influență să-mi slujească interesele). Aceasta este formula joasă și rudimentară, pe care unii o numesc **inteligență socială**, a strategiilor sofisticate de construire a legendei (mincinoase), a imaginii (înșelătoare), a cultului personalității (o nucă tare, dar găunoasă) a star-systemului.

José Antonio Marina ne oferă o definiție clară.

”Sentimentul potrivit în fața unui lucru valoros este respectul. Este vorba despre un sentiment activ, care se prelungește printr-o acțiune de grijă, protecție și sprijin și este, înainte de toate, sentimentul care descoperă și apreciază demnitatea ființei umane. Atunci când aceasta dispăre, se cade în trivializare și în tirania nepăsării. În ultimul rând, admirația este un mod de a aprecia excelența.”⁸⁵

Dar pentru a aprecia în cunoștință de cauză excelența, este nevoie ca mecanismele care o consfințesc să funcționeze corect. În esență, aceste mecanisme ne spun cine este admis și cine este respins; apoi, în ce îi privește pe admiși, îi ierarhizează; respinșii merituoși sunt încurajați. De fapt, acestea sunt mecanisme care pun în stare de funcționare balanța sancțiune-recompensă. Și, balanța este un prea vechi simbol al justeței, al dreptății. Iar dreptatea înseamnă o ordonare a valorilor, o ierarhizare a lor, o clasificare a lor în sfera binelui și în aceea a răului.

În toată această ordine de idei, este limpede că mecanismul educațional comunist - bazat pe așa-zisa pozitivitate a dosarului personal (de cadre) - a

⁸⁵ José Antonio Marina, *Inteligența eșuată – Teoria și practica prostiei*, Ed. Polirom, 2006, p. 174.

eliminat meritul adevărat, punând în loc alte merite ne semnificative din perspectiva performanței strict profesionale și, prin aceasta, a construit false fundamente și false traiectorii ale edificării admirației.

Deși, pornind de la argumentări/planificări inițiale cu totul diferite, discriminarea pozitivă (*affirmative action* - ansamblu legislativ în funcțiune în SUA din anii '60 ai secolului trecut) conduce în mare măsură la aceleași rezultate.

Marketingul a desăvârșit opera, deviind ireversibil țintele admirației. Mai mult ca sigur, că orice măsurătoare o va pune pe Madonna înaintea și a lui Einstein, și a lui Beethoven, și a lui Pasteur, și a tuturor în ierarhia personalităților pe care am avea datoria să le admirăm. Deși, în alte planuri, cu siguranță, și Madonna merită admirația noastră. Dar, să nu uităm, clasamentele pe care le construiesc cercetările de marketing stabilesc ierarhiile care rezultă din percepția colectivă. Cu alte cuvinte, ne spun ce/pe cine valorizează și recunoaște o comunitate la un moment dat.

José Antonio Marina conchide clar.

”Egalitarismul greșit înțeles ne împiedică să-i apreciem pe ceilalți. «Nimeni nu este mai presus de alții» este o afirmație stupidă, pentru că este degradantă. Nu sunt același lucru un om care îi ajută pe ceilalți și unul care îi torturează. Nu sunt la fel Hitler și Mandela. Lipsa admirației este o ticăloșie”.⁸⁶

Dar devierea admirației cum ar putea fi catalogată?

Într-un fel sau altul, mecanismul educațional iluminist-modernist ținea dotarea subiecților cu repere axiologice în toate direcțiile vieții cotidiene, profesionale și ale vieții interioare, oferind teritorii teoretic clar delimitate ale identității personale și colective.

Prin contrast, același Gilles Lipovetsky constată:

”Unul dintre efectele acestei educații (așa cum a descris-o mai sus autorul) este că ea tinde să-i lipsească pe copii de reguli, de cadrul ordonat și regulat necesar structurării lor psihice. Rezultă de aici o puternică insecuritate psihologică, personalitățile vulnerabile nemiadispunând de disciplina interioară, de schemele structurale care permiteau altă dată înfruntarea dificultăților vieții. În acest context, proliferază individualități dezorientate, fragile, marcate de «slăbirea identificărilor» și de absența rezistenței interioare”.⁸⁷

⁸⁶ Idem, ibidem.

⁸⁷ Op cit., p. 177.

Cât este de concordant acest diagnostic cu realitatea? La prima vedere, statisticile (nu neapărat acelea care se realizează în continuare în România) confirmă aceste evaluări.

Creșterea ratei sinuciderilor (Emile Durkheim, în celebra lucrare *Du suicide*, conchide în acest fel: "Frustrarea de care suferim nu vine din aceea că au crescut în număr și intensitate cauzele obiective ale suferinței: ea nu atestă o mare mizerie economică, ci o alarmantă mizerie morală") - a depresiilor, a nevrozelor, a ratei comportamentelor deviate (până la uciderea aleatorie a unor persoane cu care subiectul este sau nu este în relații strânse.⁸⁸

Pe de altă parte însă, cercetări sociologice (*id est*, sondajele, măsurătorile/ *Baromètre*) pe care nu le găsim în România acestor ani, ar pune sub semnul întrebării starea de lucruri descrisă mai sus.

O cercetare comandată de ziarul *La Croix* - ziar de orientare catolică - *O privire a părinților în legătură cu încrederea în școală și în familie a tinerilor (Regard des parents sur la confiance et les jeunes à l'école et en famille)* realizat între 6 și 13 februarie 2013, nouă aici, ne-ar indica o situație care ar putea să pară optimistă: în viziunea părinților, copiii lor au încredere în părinți (93%), în ei înșiși (73%), în școală (70%), în colegii lor (85%), în viitorul lor (60%)⁸⁹.

Analizarea sondajului de către aceia care l-au comandat este însă destul de alarmantă. În viziunea lor, această încredere a tinerilor elevi "se fragilizează", pentru că teama lor față de critica colegilor este semnificativă (43%); pentru că se simt insuficient încurajați (43%). "În schimb, sentimentul că reușita școlară nu îi ajută cu nimic (22% la școală și 25% în viață în general) sau că nici o filieră, nici o meserie nu le va conveni (16% și 21%) ar avea o influență marginală, în viziunea părinților.

În plus, 53% dintre părinți, consideră că tinerii ar trebui încurajați în direcțiile în care performează și, mai puțin sancționați acolo unde nu dau rezultate; 48% consideră că profesioniștii din diferite domenii ar trebui mai mult implicați în procesul de învățare.

Pe scurt, părinții s-ar orienta către "o schimbare a paradigmei sistemului școlar".

Tot pe scurt, în viziunea noastră, părinții sunt victimele unei propagande neoliberale atotcuprinzătoare, care a condus, printre altele, la un clișeu de gândire mai mult decât pervers. "De ce trebuie să învățăm noi lucrurile acestea? La ce ne folosesc în munca noastră viitoare?"

⁸⁸ Apud Gilles Lipovetsky, op cit., p. 177.

⁸⁹ La Croix, 14 februarie, 2013.

Întrebarea fundamentală pe care neoliberalismul (care între altele a aruncat o bună parte a planetei într-o criză de care ea, planeta, nu se face vinovată) o evită, este simplă: care muncă? Domină sistemul angajărilor *part time*, unitățile de producție de tot felul se delocalizează într-un ritm amețitor, căci, nu-i așa, datele studiilor de marketing impun decizia managerială cea mai rațională, cea mai "științifică". De aici rezultă că, în realitate, nimeni nu mai are posibilitatea reală de a-și construi un profil al carierei, indiferent de meserie, de gradul calificării etc.

A-ți trasa viitorul, atât cât depinde de tine, previzibil, în concordanță cu datele situației personale, înseamnă a îndrăzni să speri, să te mobilizezi, să fii pozitiv, optimist, încrezător, înseamnă să ai țeluri și obiective, înseamnă să elimini din ecuație hazardul, norocul, astrele, pe scurt, înseamnă să ai posibilitatea să-ți controlezi propria viață. (Sentimentul că îți controlezi viața este unul de împlinire și de putere, în sensul pozitiv al termenului, de calm, de echilibru interior, de seninătate). Îndeplinirea lor, în măsura în care toate acestea au fost corect dimensionate prin raport în primul rând cu propriile capacități, conduce către o variantă de împlinire personală, către o variantă de fericire.

Evoluția sistemului de învățământ din România, începând cu anul 1990. "We don't need no education"

De la ce s-a pornit în anul 1990? Aparent, în planul curriculei învățământului preuniversitar (învățământ primar → gimnazial → liceal) s-a pornit de la un sistem rigid, cu accente precumpănitoare spre disciplinele științifice (la loc de cinste chimia), și deci conținând o discriminare a disciplinelor umaniste (nu neapărat însă studierea limbilor străine - în principal engleza și franceza și - culmea ironiei, prin comparație cu situația actuală, nici a literaturii române). Au fost discriminate, mai ales, acele discipline unde apare orientarea ideologică mai clară (sociologia). Din aceeași perspectivă a ideologizării, este de presupus că unghiurile de abordare în studierea istoriei (universale și naționale au fost, de asemenea deviate/pervertite).

În planul managementului învățământului, de asemenea, regulile în conformitate cu care puteau fi ocupate catedrele și modalitățile de promovare profesională erau foarte stricte și - oarecum coerente.

La rândul lui, managementul învățământului universitar se ghida după datele unei planificări - aparent - destul de riguroase care conduceau la politica de resurse umane, adică la sincronizarea dintre cifrele absolvenților și posibilitatea de a fi integrați în piața muncii.

În cele ce urmează, nu ne vom apleca asupra evoluției la nivel managerial (statutul cadrelor didactice, strategia planificării curriculei și a realizării manualelor); nu în ultimul rând, strategia planificării resurselor umane (cadre didactice, de la grădiniță până la învățământul universitar, respectiv, cifrele de școlarizare). Cu referire la acestea din urmă sunt două planuri de discuție. Învățământul obligatoriu (preuniversitar) se referă doar la corelarea numărului cadrelor didactice cu populația școlară. În învățământul superior, criteriul fundamental ar fi acela al corelării cu capacitatea de absorbție a pieței muncii.

Deși nivelul managerial este fundamental și ar merita o discuție în detaliu, ne vom referi aici la nivelul care se referă la organizarea conținutului procesului (a curriculei) și la modalitățile didactice de a-l transpune în practică.

Schematic, activitatea de predare și aceea de învățare (sau dialogul profesor - elev) se construiește astfel:

Profesor	Elev
1. Pune în context/introduce problema	Ia cunoștință
2. Întreabă	Învăță
3. Folosește cunoștințele deja achiziționate	Stabilește legături
4. Explică	Memorează
5. Provoacă cercetări/căutări	Asimilează
6. Prezintă	Își dezvoltă o abilitate
7. Provoacă executarea	Integrează
8. Acționează asupra cunoștințelor din trecut	Transfer
9. Construiește demonstrații	Se acomodează
10. Provoacă reveniri la cunoștințele din trecut	Își însușește cunoștințele
11. Provoacă aplicarea	Acționează
12. Aduce mărturii	Gândește
13. Animă	Acționează
14. Antrenează	Analizează/ Percepe

Constatăm că din perspectiva elevului, punctele vulnerabile se referă la memorare în absența căreia asimilarea este fragilă, și apoi, la integrarea, la

transferul cunoștințelor și deci la însușirea lor. În absența memorării, acțiunea în virtutea cunoștințelor asimilate, devine imposibilă.

O întreagă propagandă împotriva curriculei teoretizante, care începe să se manifeste încă din anii '60 ai secolului trecut, își arată acum roadele din plin. Elevii nu se mai supun exercițiului/efortului repetitiv al memorării (și nici nu mai pot fi constrânși să o facă, chiar dacă ar fi aplicate sisteme sancționatorii). Așadar, în pașii următori, nu au cu ce opera.

În acest punct al discuției, un alt clișeu faimos, acela al apropierii procesului de învățare de practică - până la suprapunere - eliminând conținutul teoretic, este un jalnic nonsens și o manevră perfidă. În absența cunoștințelor (memorate), nu există materialele între care subiectul să opereze inferențele, așadar, subiectul nu mai raționează, nu mai gândește, nu își mai pune întrebări, nu mai are îndoieli epistemice în sensul grilei raționaliste carteziene. El este deci ca o frunză în bătaia vântului, manipulabil în orice direcție, cu condiția ambalării mesajului manipulator în culorile amuzamentului, ale jocului, ale ocultării eticii/moralei (constrângătoare).

Este doar un aspect al prezentului continuu, adică al eliminării memoriei (a trecutului), clamată de teoreticienii postmodernismului (Jean Baudrillard, de exemplu).

De unde vine salvarea pe moment a acelor care nu își mai populează memoria, căci, nu-i așa, "le ce îmi folosește asta"? Din băncile de date, *id est* Internet, accesibile pe nenumărate ecrane (nu numai al computerului), adică din memoriile virtuale, din activități mecanice: din click și zapping.

La rândul lor, click și zapping fragmentează receptarea, concentrarea, calmul asimilării nouăților și le transformă în activități eractice, de unde superficialitatea, instabilitatea/ inconsistența cognitivă și, de aici, instabilitatea afectivă și morală.

În acest punct al discuției, apar alte clișee solid încastrate: dar profesorul ce face? Dar școala?

Răspunsul este oarecum la îndemână. Toate datele problemei ne spun că dacă ora de clasă în care trebuie să se transmită cunoștințele se transformă în reality-show sau în talk-show, atunci vorbim despre entertainment, nu despre un anumit tip de activitate menită să-i acomodeze (ca să nu spunem să-i educe) pe viitorii cetățeni cu ritmurile și exigențele muncii, ale efortului, deci, cu responsabilitatea.

Toate acestea descriu succint criza comunicării în relația profesor-elev în ciclul școlarizării copilului (apoi al adolescentului), de la grădiniță, până la bacalaureat.

Și, cu toate aceste elemente, ne aflăm doar în palierul procesului de dezvoltare a inteligenței, înțeleasă în genere, drept abilitatea de a raționa, adică de a infera (adică de a stabili conexiuni), de a analiza și de a sintetiza. (Notă: pentru Roland Barthes, inteligența înseamnă capacitatea de a stabili legătura dintre subiect și predicat)

Ce se întâmplă însă în delicatul palier al educației, al transformării tinerilor în subiecți raționali, etici, morali, responsabili în existența lor personală (familie) și în societate (= capital social)? Cum se pot sădi prin educație comportamente de toleranță, empatie, caritate, onestitate, *open minded*, discernământ (în a diferenția între timpul liber și muncă, între problematicile sociale și personale), cum se poate forma gândirea critică (în sensul autoevaluării, al autoanalizei)? Pe scurt, cum pot fi sădite comportamentele responsabile, lipsite de individualism, de cinism, de egoism? În ultimă instanță, discernământul etic și moral? Cum pot fi sădite sentimentele de apartenență și mândrie (nu retorică, nici paralelă cu realitatea) la o națiune, la o cultură, la o istorie, la o tradiție națională? Ceea ce în ultimă instanță face ca fiecare individ să știe clar cine este, de unde vine și încotro se îndreaptă?

În ce segmente ale procesului de învățământ se sădesc aceste "abilități"?

În nici un caz în segamele numite chimie, fizică, matematică, informatică etc. În mod cert, toate aceste "competențe" se regăsesc *in statu nascendi* în domeniile disciplinelor umaniste (limbă, literatură, arte, sociologie, istorie. Nu indicăm aici religia, și nu o vom indica niciodată, căci, într-un stat de drept laic, aceasta nu mai este de multă vreme o disciplină de învățământ. Religia, practicarea ei, aderarea individului la o religie sau alta sunt considerate începând cu secolul al XVIII-lea, experiențe/opțiuni strict personale, în care statul nu are nici un drept să intervină).

Din nou Franța

Președintele Franței, Nicolas Sarkozy, ales în anul 2007, a lansat în anul 2009 o dezbatere națională cu privire la identitatea franceză. A fost o dezbatere la care au participat timp de mai multe luni de zile, probabil, toate vocile academice, culturale, politice importante, pro și contra. Toată presa de prestigiu franceză (Le Monde, Le Figaro, L'Express, Le Point etc.) a găzduit amplu toată această dezbatere, exprimându-și, la rândul ei, prin directorii ei de opinie - editoraliștii - poziția).

Ce înseamnă identitate națională? Care sunt relațiile dintre aceasta și imigrare/multiculturalism? Acestea au fost întrebările cheie simplu exprimate ale unei dezbateri cvasi-naționale exemplare.

La sfârșitul dezbaterii, pentru a măsura răspunsul societății, același ziar de orientare catolică citat mai sus, *La Croix*, a comandat un sondaj de opinie institutului TNS Sofres – *Les Français et l'Identité Nationale* – realizat în 17-18 noiembrie 2009⁹⁰.

Rezultatele pentru noi, sunt uluitoare.

În conformitate cu această cercetare, francezii se simt în primul rând cetățeni francezi (68%), apoi, locuitori ai orașului lor (50%) și, în al treilea rând, locuitori ai cartierului (31%). (Una peste alta, sentimentul apartenenței la o națiune/la un stat se ridică la peste 100%). Urmează sentimentul apartenenței europene (24%), acela de cetățean al regiunii (23%) și al lumii (20%).

În capitolul *Fundamentele identității franceze*, pentru 68% dintre francezi limba franceză este foarte importantă, și pentru 27%, destul de importantă (vot pozitiv = 95%).

Sistemul de protecție socială este foarte important pentru 62% și destul de important, pentru 32% (vot pozitiv = 95%).

Cultura, patrimoniul (cultural) sunt foarte importante pentru 48% și destul de importante pentru 44% (vot pozitiv = 92%).

Laicitatea (egalitatea tuturor aderenților la toate religiile laolaltă între ei și cu aceia care nu au nici o religie și cu masonii) este foarte importantă pentru 44% și destul de importantă pentru 36% (vot pozitiv = 80%).

Capacitatea de a integra diversitățile culturale și etnice este foarte importantă pentru 33% și destul de importantă pentru 48% (vot pozitiv = 81%).

Moștenirea creștină este foarte importantă pentru 12% și destul de importantă, pentru 29% (total vot pozitiv = 41%).

Așadar, pentru francezii de acum, limba franceză pe de o parte și cultura/patrimoniul cultural sunt ancorele principale ale apartenenței lor. Celelalte elemente aparțin funcționării socio-politice, aparținând modelului republican francez.

Inutil să repetăm că nu avem în România asemenea cercetări orientative.

Putem însă estima, pornind de la cum se studiază din anul 1990 înapoi limba și cultura română în sens larg: literatură, arte, istorie, analizând sumar programele de bacalaureat și alte așa-zise strategii de învățământ, către ce

⁹⁰ La Croix, 19 noiembrie, 2009.

catastrofă culturală/națională/sufletească și morală ne îndreptăm. De ce am ajuns aici? Nu este scopul nostru să răspundem acum.

Bibliografie

Harvey, David, *The Condition of Postmodernism. An Enquiry into the Origins of Cultural Change*, Blackwell, Cambridge MA and Oxford UK, 1990.

Lipovetsky, Gilles, *Fericirea paradoxală – Eseu asupra societății de hiperconsum*, Ed. Polirom, 2007

Magny, Claude-Edmonde, *L'Age du Roman Américain*, Paris, Ed. du Seuil, 1948.

Marina, José Antonio *Inteligența eșuată - Teoria și practica prostiei*, Ed. Polirom, 2006.

Micheli, Mario de, *Avangarda artistică a secolului al XX-lea*, București, Ed. Meridiane, 1968.